

Critical Studies in Texts & Programs of Human Sciences,
Institute for Humanities and Cultural Studies (IHCS)
Monthly Journal, Vol. 22, No. 5, Summer 2022, 393-411
Doi: 10.30465/CRTLS.2022.38858.2416

A Critique on the Book “Analysis of Public Policy: Concepts, Approaches, Models, and Processes”

Hadi Karami*

Davood Kiakojouri**

Abstract

Analysis of Public policy is a new trend of public administration in prestigious universities that studies the role of analysts in formulating and implementing public policy and providing different styles of analysis. Policy analysis is a way to formulate and identify problems in order to search for possible solutions. For this purpose, the book “*Analysis of Public Policy: Concepts, Approaches, Models, and Processes*”, Tehran: University of Tehran Press. 2018. 272 p. ISBN 6-7092-03-964-978 has been selected and criticized. This research is of content analysis type and is applied in terms of critical implementation. In this regard, first, the creator and descriptive form and content of the work are introduced and then evaluated and analyzed in three dimensions of appearance, structure and content. The evaluation shows that this book, while having its own advantages and strengths, needs to be reviewed and corrected in the above three dimensions, especially the production of appropriate content with general policy analysis.

Keywords: Criticism, Public Policy Making, Analysis of Public Policy, Concept, Approach, Model, Process

* PhD Student in Public Administration, Decision Making and Public Policy, Tehran, Iran
(Corresponding Author) , Hadikarami8889692@gmail.com

** Associate Professor, Department of Public Administration, Chalous, Iran, davoodkia@iauc.ac.ir

Date received: 05/02/2022, Date of acceptance: 25/06/2022

Copyright © 2018, This is an Open Access article. This work is licensed under the Creative Commons Attribution 4.0 International License. To view a copy of this license, visit <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/> or send a letter to Creative Commons, PO Box 1866, Mountain View, CA 94042, USA.

نقدی بر کتاب

تحلیل خط مشی عمومی: مفاهیم، رویکردها، مدل‌ها و فرآیندها

هادی کرمی*

داود کیاکجوری**

چکیده

تحلیل خط مشی عمومی گرایشی جدید از مدیریت دولتی در دانشگاه‌های معتبر می باشد که به مطالعه نقش تحلیل گران در تدوین و اجرا خط مشی عمومی و ارائه سبک‌های مختلف تحلیل می پردازد. تحلیل خط مشی، روشی برای فرمول بندی و شناخت مشکلات به منظور جست و جو برای راه حل‌های ممکن است. بدین منظور کتاب منوریان، عباس. تحلیل خط مشی عمومی: مفاهیم، رویکردها، مدل‌ها و فرآیندها. تهران: انتشارات دانشگاه تهران. ۱۳۹۶. ۲۷۲ ص. شابک ۶-۷۰۹۲-۰۳-۹۶۴-۹۷۸ انتخاب و مورد نقد قرار گرفته است. این پژوهش از نوع تحلیل محتوا و از حیث اجرا انتقادی، کاربردی می باشد. در این راستا، ابتدا به معرفی پدیدآورنده و توصیفی شکلی و محتوایی اثر پرداخته شده و سپس در سه بعد شکل ظاهری، ساختاری و محتوایی مورد ارزیابی و تحلیل واقع شده است. ارزیابی به عمل آمده نشان می دهد این کتاب ضمن دارا بودن محاسن و نقاط قوت خاص خود، نیازمند بازنگری و اصلاح در ابعاد سه گانه فوق بویژه تولید محتوای مناسبتر با تحلیل خط مشی عمومی می باشد.

* دانشجوی دکتری مدیریت دولتی، تصمیم گیری و خط مشی گذاری عمومی، علوم تحقیقات، تهران، ایران (نویسنده مسئول)، Hadikarami8889692@gmail.com

** دانشیار گروه مدیریت دولتی، دانشگاه آزاد اسلامی، چالوس، ایران، davoodkia@iauc.ac.ir

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۱۱/۱۶، تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۰۴/۰۴

Copyright © 2018, This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution 4.0 International, which permits others to download this work, share it with others and Adapt the material for any purpose.

کلیدواژه‌ها: نقد، خط مشی گذاری عمومی، تحلیل خط مشی عمومی، مفهوم، رویکرد، مدل، فرآیند

۱. مقدمه

سیاست‌گذاران و مدیران بخش دولتی در سطح جهانی با چالش‌های متعددی مواجهند، از جمله: آگاهی مردم و تنوع خواسته‌های آنان از مدیران دولتی، کاهش بودجه دولتها، کاهش منابع در اختیار دولت، کاهش محبوبیت سازمانهای دولتی بدلیل گسترش بخش خصوصی، جهانی شدن و گسترش نفوذ نهادهای قدرتمند و ارزیابی گسترده خط مشی عمومی (Hill & Hupe, 2014). در این زمینه و برای پاسخگویی به این چالشها الگوهای مدیریتی جدیدی نظیر حکمرانی خوب (Good Governance)، مدیریت دولتی نوین، دولت الکترونیک (E-Government) و ... مطرح شده‌اند، که همگی در تلاش برای کارآیی بهتر خط مشی‌های بخش عمومی می‌باشند. خط مشی‌های عمومی توسط مسئولان دولتی تدوین و اجرا می‌شوند، اینکه خط مشی‌ها چگونه انتخاب می‌شوند و برای انتخاب بهترین گزینه از سوی خط مشی‌گذاران چه باید کرد، وظیفه تحلیل‌گران خط مشی است. در واقع هدف تحلیل خط مشی (Analysis of Public Policy) پشتیبانی از خط‌مشی‌گذاران و دیگر بازیگرانی است که درگیر وظایف دشوار فرارو در مرحله تدوین خط‌مشی هستند (واکر و تیسن، ۱۳۹۵: ۱۲)، به بیان دیگر هدف تحلیل خط مشی، تامین زمینه مناسب برای درک مشکلات یا واکنش مناسب در قبال آنان است تا از این طریق بتوان مشروعیت، کارآیی، پایداری و دوام فعالیت‌های دولتی را به دست آورد (منوریان، ۱۳۹۶: ۲). تحلیل خط مشی نوعی رشته کاربردی در علوم اجتماعی است که تلاش می‌کند با استفاده از روش‌های متعدد پرس و جو (Inquiry)، در بستر استدلال (Reasoning) و بحث و مباحثات عمومی، دانش مرتبط با خط مشی را خلق کند و ضمن ارزیابی انتقادی، آن را به همگان منتقل سازد. در مورد تحلیل خط مشی دو معنی را می‌توان مطرح کرد: اول، تحلیل خط مشی اشاره دارد به تحلیل خط مشی عمومی، یعنی مطالعه آن به شکل دانشگاهی، مثلاً با استفاده از روش‌های توصیفی، تفسیری یا تبیینی. هدف از این شکل از تحلیل خط مشی، در خط مشی گذاری عمومی (Public Policy Making) از طریق پژوهش اجتماعی، علمی، سیاسی و تاریخی است که نمونه آن را می‌توان در تحلیل خط مشی خارجی مشاهده کرد (Hudson, 2015).

نوع دوم تحلیل خط مشی به اقدام ها، روش شناسی و ابزاری اشاره دارد که برای کمک کردن یا مشورت دادن، در بستر خط مشی گذاری عمومی مورد استفاده قرار می گیرد (House & Shull, 2011).

در واقع تحلیل خط مشی، به معنای تحلیل برای خط مشی گذاران عمومی است تا از این طریق بتوانند دیدگاه و عملکرد خود را بهبود بخشند (Thissen, et al, 2017: 3). دلیل نقد کتاب حاضر، اهمیت تحلیل خط مشی عمومی و نوپا بودن این شاخه به عنوان رشته ای دانشگاهی است که لزوم آشنایی با منابع آموزشی آن را اجتناب ناپذیر کرده است، به همین سبب سعی بر آن شده که بدون سوگیری های شخصی این کتاب مورد نقد قرار گیرد.

۲. درباره نویسنده

دکتر عباس منوریان استاد دانشکده مدیریت دانشگاه تهران می باشد که دارای دکترای تخصصی خط مشی گذاری عمومی از فیلدرز استرالیا می باشد. از ایشان کتاب های متعدد مدیریتی تالیف و ترجمه شده است که می توان کتابهای اجرا و ارزیابی خط مشی، مدیریت تحول در بخش دولتی، فرهنگ سازمانی، سازمان در عصر صنعت، تفکر استراتژیک، حکومت داری مدیریت و توسعه، مدیریت تطبیقی، مطالعه خط مشی عمومی و چندین مقاله چاپ شده در نشریات داخلی و خارجی را اشاره کرد.

۳. مشخصات ظاهری و نگارشی

کتاب دارای ۲۷۲ صفحه می باشد و قواعد عمومی ویرایش و نگارش در آن بخوبی رعایت شده است. عنوان اصلی کتاب تحلیل خط مشی عمومی و در زیر آن قید شده است مفاهیم، رویکردها، مدل ها و فرآیندها. قطع کتاب وزیری و نوع جلد آن شومیز می باشد. طرح روی جلد، رنگ و طراحی متفاوتی نسبت به دیگر کتب دانشگاهی در این حوزه دارد و در عین سادگی جذاب و زیباست. کیفیت صحافی جلد بسیار مطلوب است. حروف نگاری متون در حد معمول است و خواندن متن آسان می باشد. قواعد نگارشی کتاب هم به دقت رعایت شده و سطح زبان این اثر ساده و مناسب دانشجویان می باشد.

۴. نظم منطقی و انسجام مطالب

دکتر عباس منوریان در پیشگفتار کتاب، تحلیل خط مشی را روشی برای فرمول بندی و شناخت مشکلات به منظور جست و جو برای راه حل های ممکن می داند و در این رابطه با استفاده از رویکردها، الگوها و مدل‌های مختلف که در فصول هفت گانه کتاب آمده است، کلیه مسائل لازم درباره تحلیل خط مشی را مورد بررسی و توجه قرار داده است. نویسنده در این کتاب دنبال پاسخ به سوالاتی نظیر اینکه گزینه های خط مشی چگونه انتخاب می شوند؟ برای اینکه بهترین گزینه انتخاب شود چه باید کرد؟ و سوالات دیگر از این دست می باشد. کتاب هفت فصل دارد که همه فصول با یک هدف و یک مقدمه آغاز می شوند و نتیجه گیری و خلاصه فصل ها در فصل های اول، سوم و چهارم آورده شده است که برای توازن کتاب بهتر بود در پایان هر فصل نتیجه گیری فصل ذکر می شد. واژگان کلیدی و واژگان تخصصی در پایین همان صفحه آورده شده است و بهتر بود در پایان کتاب نیز در اختیار خواننده قرار داده می شد که کمک می کرد مخاطب به سرعت مبحث مورد نظر خود را جست و جو و پیدا کند.

فصل ها کتاب:

۱. تعریف و تاریخچه تحلیل خط مشی عمومی
۲. رویکردهای نظری و مدل های تحلیل خط مشی
۳. تحلیل خط مشی بر مبنای مدل های خط مشی گذاری
۴. مدل مفهومی تحلیل خط مشی مبتنی بر وظایف، سبک ها و نقش های تحلیل گر و

کلان داده ها

۵. طراحی فرآیند تحلیل خط مشی
 ۶. تحلیل خط مشی در قرن بیست و یک: رویکردها، روش ها، و فنون جدید
 ۷. آینده تحلیل خط مشی عمومی: فرصت ها و چالش ها
- این هفت فصل شاکله اصلی تحلیل خط مشی عمومی را بیان می کنند.

۵. تحلیل محتوای فصول

اهداف اصلی هر کتاب از طریق مفاهیم نهفته در محتوای آن تامین می شود. مهمترین بخش نقد هر کتاب، ارزیابی محتوایی آن است که باید متخصصان هر رشته به آن مبادرت ورزند (رضی، ۱۳۹۱: ۲۲). ارزیابی محتوایی متمرکز بر متن کتاب است و در آن میزان تناسب متن با عنوان کتاب، بهره گیری از منابع روزآمد، رعایت روش های علمی و اصلاحات فنی مورد بررسی قرار می گیرد. کتاب از نظر تناسب عنوان و موضوع مطابقت دارد و مطالب خوب دسته بندی شده اند، هر چند نواقصی هم در محتوای فصول دیده می شود. برخی از موارد که در کتابهای دیگر تحلیل خط مشی یک فصل جداگانه را به خود اختصاص داده اند در این کتاب غفلت شده است، نظیر: عدم قطعیت بودن آن در چارچوب تحلیل، نحوه مدلسازی و ابزارها و الگوهای ساخت مدل برای تحلیل خط مشی و تشخیص موقعیتهای مسئله دار. همچنین اصطلاحات تخصصی و رعایت اصول علمی و اخلاقی با ذکر منابع مورد استفاده رعایت شده است. از طرف دیگر خلاقیت کتاب را می توان در تالیف کتاب عنوان کرد که جزء نخستین کتابهای تالیفی با زبان فارسی است و اکثر کتابهای حاضر بصورت ترجمه می باشند. حال بصورت مجزا فصول هفتگانه کتاب مورد بررسی قرار می گیرد:

- در فصل اول کتاب، تعریف های مختلف در رابطه با تحلیل خط مشی ارائه شده است و تلاش می شود خواننده با کلیات مرتبط با تحلیل خط مشی آشنا شود. در بخش دیگر این فصل تاریخچه و ویژگی های تحلیل خط مشی از عهد باستان تا قرن حاضر آورده شده است.

در رابطه با تحلیل خط مشی، فارغ از اینکه کدامیک از این روشها یا دیدگاهها بهتر و منطقی تر است آنچه مشخص است، آنست که ماهیت جوامع و مشکلات موجود در عصر معاصر، در مقایسه با عصرهای قبلی با تغییرات بنیادین همراه بوده است. در واقع تحلیل خط مشی بخشی از فرآیندهای سیاسی است که منعکس کننده ارزشهای متضاد و متفاوت بخش های مختلف جامعه بوده و عمدتاً ماهیت سیاسی دارند که هر یک می کوشند چشم انداز خود را در پیشرفت های اجتماعی محقق سازند.

- در فصل دوم کتاب، رویکردهای نظری مختلف در رابطه با تحلیل خط مشی ارائه شده است و نویسنده در صدد آشنا کردن خوانندگان با رویکردهای سه گانه تحلیل

خط مشی (تجربی، ارزش محور و هنجاری) و همچنین تشریح سه رویکرد (جریان فکری) مطرح در نظریه دولت، کارکرد اقدام عمومی و ارزیابی اقدام عمومی، همراه با تحلیل ترکیبی، رویکردهای اثبات گرایی و فرا اثبات گرایی می باشد. در بخش دیگری از فصل دوم کتاب مدل های تحلیل خط مشی (مدل سیستمی و مبتنی بر چرخه خط مشی گذاری) با رسم شکل شرح داده شده است و تفاوت این مدل ها با سایر مدل ها در دنیای واقعی توضیح داده شده است. در پایان فصل دوم نویسنده از قول دان (۲۰۰۸) محدودیت های استفاده از تحلیل های خط مشی در عمل را فهرست کرده است.

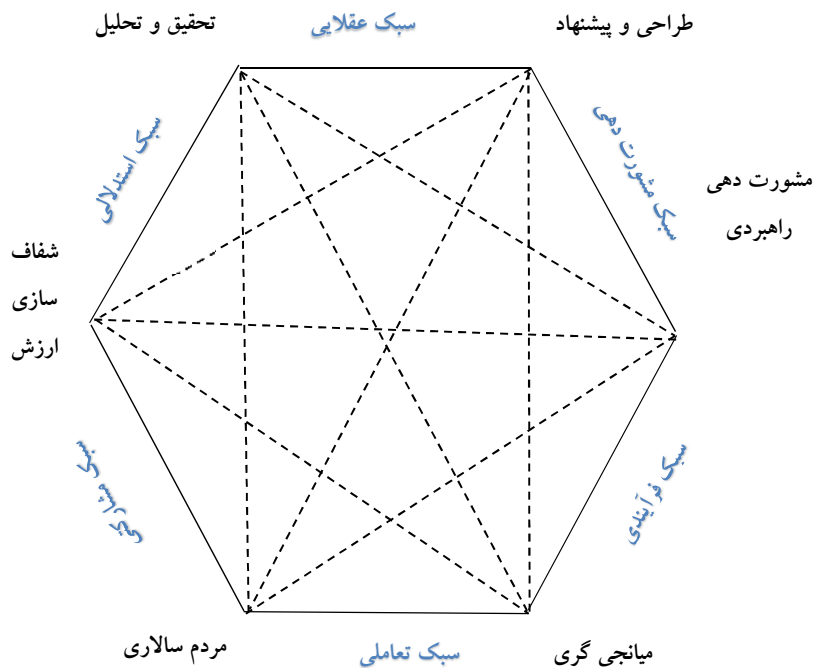
تحلیل خط مشی با تبیین و تشریح مسائل تجربی، درصدد است تا ضمن دگرگون کردن روش ها و برای حل مشکلات حادث در بستر سیاسی، اجتماعی خاص در اختیار تصمیم گیرندگان قرار دهد. در واقع تحلیل خط مشی، ورای تولید واقعیت ها قرار دارد و تحلیل گران خط مشی درصدد تولید اطلاعات در مورد ارزش ها و مجموعه اقدام های مطلوب برای ارتقای عملکرد بخش دولتی هستند. در تحلیل خط مشی، علاوه بر ارزیابی خط مشی، پیشنهادهای عملی مناسب و مرتبط با خط مشی مدنظر است، که این کتاب این کار را به خوبی صورت داده است.

- در فصل سوم کتاب، ابتدا پنج مدل خط مشی گذاری (خط مشی گذاری به عنوان فرآیند تصمیم گیری عقلایی، خط مشی گذاری به عنوان بازی سیاسی، خط مشی گذاری به عنوان یک گفتمان، خط مشی گذاری به عنوان سطل زباله، خط مشی گذاری به عنوان فرآیند نهادی) توضیح داده شده است و سپس بر مبنای این مدل ها، چگونگی تحلیل خط مشی بر اساس هر مدل شرح داده شده است، ضمناً در رابطه با هر مدل مفروضات، دلالت های هنجاری و ارتباط مدل با تحلیل خط مشی مطرح شده است.

با توجه به مطالب فصل سوم نتیجه این است که خط مشی گذاری و تحلیل خط مشی قرینه یکدیگرند و هر یک تصویر دیگری است. در واقع پنج مدل خط مشی گذاری و ارتباط آنها با تحلیل خط مشی خلاصه شده است و بر اساس این واقعیت که جامعه باز و کثرت گرای امروز که با گسترش شبکه ها به شکل روزافزون پیچیده تر می گردد، درک ما از تحلیل خط مشی نمی تواند یک بعدی، خطی و مبتنی بر مسائل جاری و دستورالعمل

های ساده باشد. تحلیل خط مشی در معرض چالش های مختلف است و با توجه به انتظارات تضاد از تحلیل خط مشی، روش های مختلف و گاه متعارض، باید بین روشها، پیامدها و فرآیند تحلیل توازن منطقی برقرار گردد. در این کتاب به خوبی تحلیل خط مشی چند جانبه، متنوع و کثرت جو ترسیم شده است که می تواند خود را با انواع الزامات دانش مورد نیاز در خط مشی گذاری، در جامعه پیچیده امروزی سازگار و منطبق کند.

- در فصل چهارم کتاب، ابتدا ویژگی های تصمیم گیری در بخش دولتی آورده شده است. سپس اقدام های مرتبط با خط مشی شامل تحقیق و تحلیل، طراحی و پیشنهاد، شفاف سازی ارزش ها و استدلال ها، مشورت دهی راهبردی، مردم سالاری (دموکراتیزه کردن) و میانجی گری مورد بررسی قرار گرفته است. در بخش دیگری از این فصل روابط میان طبقات مختلف فعالیت ها و نقش این طبقات در پروژه های خاص مطرح شده است. در قسمت بعدی این فصل سبک های تحلیل خط مشی (سبک عقلایی، سبک استدلالی، سبک مشورت دهی به ارباب رجوع، سبک مشارکتی، سبک فرآیندی و سبک تعاملی) معرفی و مورد بررسی قرار گرفته است. هدف این فصل بررسی چگونگی ارتباط اقدام های مرتبط با خط مشی با سبک های تحلیل خط مشی می باشد که خلاصه آن در شکل زیر آمده است:

سبک های تحلیل خط مشی (منوریان، ۱۳۹۶: ۲۱۶ و Thissen & Walker, 2017)

در واقع به گفته نویسنده در این شکل هر سبک بین دو فعالیت مهم تعادل و توازن برقرار می کند. در قسمت دیگری از این فصل ارتباط بین سبک های تحلیل خط مشی و مدل های خط مشی گذاری عمومی نشان داده می شود و ترکیب فعالیت های متعارض توضیح داده شده است. در بخش دیگری از فصل چهارم، سومین کارکرد مدل شش گوشه فوق یعنی ارزیابی پروژه ها و روش های تحلیل خط مشی شرح داده می شود، در واقع این قسمت به معیارهای ارزیابی فعالیت های تحلیلی خط مشی می پردازد. در قسمت بعدی برای هر کدام از شش فعالیت مطرح شده نقش تحلیل گر خط مشی (پنداره مثبت نقش و پنداره منفی نقش) مشخص شده است. نویسنده برای درک انواع مختلف تحلیل خط مشی با استفاده از قسمت های یاد شده به مدل مفهومی خود می رسد و با استفاده از مدل مفهومی و ویژگی کلان داده ها، ارتباط بین کلان داده ها و روش های مربوط به تحلیل خط مشی را واکاوی می کند. مدل مفهومی ارائه شده برای تحلیل خط مشی در فصل چهارم کتاب مبتنی بر شش فعالیت تحلیلی است. این مدل امکان برقراری ارتباط بین سبک های

مختلف تحلیل خط مشی و همچنین تحلیل ویژگی ها و تفاوت های موجود بین سبک های گوناگون را فراهم می سازد. با مشخص کردن فعالیت های مرتبط با تحلیل خط مشی و همچنین سبک های مرتبط، امکان تعریف معیارهای موفقیت تحلیل ها نیز فراهم می شود. این ترکیب و مدل ارائه شده، انواع محتمل روش های تحلیل خط مشی و ارتباط آنها با یکدیگر را نشان می دهد. با مشخص کردن رابطه منطقی فعالیت ها با روش های مختلف خط مشی، می توان برای انتخاب سبک های مناسب تحلیلی و روش های مربوط، به شکل هوشمندانه اقدام نمود.

- در فصل پنجم کتاب، ابتدا روش های تحلیل خط مشی شامل رویکرد تحلیل محور، رویکرد فرآیند خط مشی و رویکرد متا خط مشی شرح داده شده است و در ادامه فرآیند تحلیل خط مشی در نموداری هشت مرحله ای (تعیین مشکل، تعیین اهداف، تصمیم گیری در مورد معیارها، انتخاب گزینه ها، تحلیل گزینه ها، مقایسه گزینه ها، اجرای گزینه منتخب و بازبینی و ارزیابی نتایج) مشخص شده است و نویسنده در جدولی از قول دان چارچوب تحلیل خط مشی را در پنج مرحله اصلی (پیشینه مشکل، اهمیت مشکل، بیان مشکل، تحلیل گزینه ها و نتیجه گیری و پیشنهادها) که هر مرحله خوب به چند گام فرعی تقسیم می شود، دسته بندی می کند. در قسمت بعدی فصل پنجم شرح تفصیلی فرآیند تحلیل خط مشی و آشنایی با مراحل مختلف شش مرحله ای آن (شناخت مشکل، تعیین معیارهای ارزیابی، تعیین گزینه های خط مشی، ارزیابی پیامدهای گزینه های خط مشی، انتخاب بهترین گزینه خط مشی و نظارت و ارزیابی نتایج خط مشی) که هدف اصلی این فصل می باشد، آورده شده است.

فرآیند تحلیل خط مشی و شناخت روش های مختلف تحلیل خط مشی و آشنایی با مراحل مختلف، بهترین گزینه خط مشی را برای تحلیل گران امکانپذیر می کند. از دید بسیاری از مولفان، تحلیل خط مشی نوعی فرآیند است که از به کارگیری این فرآیند در رابطه با مشکل قابل طرح در خط مشی نتیجه می شود. در خصوص فرآیند تحلیل خط مشی نویسندگان مختلف اعتقادات مختلف دارند و برخی آن را شش مرحله و عده ای آن را هشت گام معرفی می کنند.

- در فصل ششم کتاب، نویسنده به تغییرات حادث در عرضه تحلیل خط مشی در سراسر جهان می‌پردازد و بیان می‌کند که تحلیل خط مشی به ورای مرزهای آمریکا رسیده است. این تغییرات و مقایسه آنها از دهه ۱۹۶۰ تا قرن بیست و یکم امتداد دارد. در ادامه رویکردهای نوین به تحلیل خط مشی (تحلیل خط مشی بر اساس رویکرد روایتی، تحلیل خط مشی بر اساس رویکرد استدلالی، تحلیل خط مشی بر اساس رویکرد تفسیری) که هدف اصلی از نگارش فصل ششم می‌باشد، تشریح و توضیح داده شده است.

با وجود تغییرات اشاره شده در این فصل برخی انتظارات از تحلیل گران خط مشی بالاست و همچنین با وجود پیشرفت‌های فراوان در نظریه‌ها و اقدام‌های مرتبط با تحلیل خط مشی، برخی نوشته‌های قبلی با توجه به محتوای پربار هنوز هم مورد استفاده قرار می‌گیرند مانند نوشته‌های لاسول (۱۹۷۱). در واقع می‌توان گفت به لحاظ منابع استفاده شده در کتاب نویسنده ناگزیر از استفاده از منابع قدیمی در نگارش کتاب بوده است.

- در فصل هفتم کتاب، شناخت وضع موجود رشته تحلیلی خط مشی عمومی به عنوان هدف اصلی مورد بررسی قرار گرفته است. همچنین روندهای جاری، فرصت‌ها و چالش‌های موجود بر سر راه این رشته (کسری بودجه دولت‌ها، جهانی شدن، تمرکز زدایی تحلیل خط مشی، تعارضات سیاسی و ایده نولوژیک، تعهد به ارزش‌های دموکراتیک و بین‌المللی شده خط مشی) واکاوی شده است.

امروزه در مورد تحلیل خط مشی دو نکته را باید مورد توجه قرار دهیم: اول، تنوع نظام‌های حکومتی، گوناگونی روش‌ها و فنون مطرح شده، فراوانی خواسته‌ها و انتظارات و تنوع بسترهای خط مشی، همه و همه ناشی از واقعیت‌های انکارناپذیر جهان امروزی است. دوم، تحلیل خط مشی، حرفه‌ای در کنترل معدودی از افراد حرفه‌ای نیست و با حاکمیت روحیه مردم سالاری، مجموعه‌ای از افراد با ویژگی‌ها و توانایی‌های مختلف که نماینده منافع و خواسته‌های مختلف هستند، این حرفه را اداره می‌کنند.

۶. بررسی آثار مشابه

کتاب‌های متعددی در زمینه خط مشی گذاری عمومی از مبانی، مفاهیم و نظریه‌های خط مشی گذاری، فرآیند خط مشی گذاری، تصمیم‌گیری و تعیین خط مشی عمومی، نظریه

نقدی بر کتاب تحلیل خط مشی عمومی ... (هادی کرمی و داود کیاکجوری) ۴۰۵

های خط مشی گذاری عمومی و... تالیف شده است اما در زمینه تحلیل خط مشی عمومی کتاب مشابهی وجود ندارد و این خود نوآوری نویسنده کتاب در این زمینه علمی می باشد که برای نخستین بار این موضوع به نگارش فارسی درآمده است. تنها کتاب مشابه تحلیل خط مشی عمومی بود که توسط تیسن و واکر تدوین شده است و در ایران دو بار ترجمه شده است. این کتاب بار اول در سال ۱۳۹۵ توسط دکتر حسن دانایی فرد و خانم هانیه احمدی ترجمه و توسط انتشارات صفار در ۵۵۶ صفحه چاپ شده است و بار دوم در سال ۱۳۹۶ توسط دکتر علی حمیدی زاده و آقایان مهدی گل وردی و مهدی عطایی ترجمه و توسط انتشارات دانشگاه حضرت معصومه(س) در ۴۹۶ صفحه به چاپ رسیده است. این کتاب در ۹ فصل و در خصوص تحلیل خط مشی مبتنی بر پیش بینی است. در تحلیل خط مشی مبتنی بر پیش بینی، هدف تحلیل، حمایت و پشتیبانی از خط مشی گذاران و سایر بازیگران درگیر، در وظایف مختلفی است که آنها در توسعه خط مشی با آن مواجه هستند. اما در کتاب تحلیل خط مشی عمومی دکتر منوریان، به شکل خلاصه روشی برای فرمول بندی و شناخت مشکلات به منظور جستجو برای راه حل های ممکن از طریق مطرح کردن پرسش های درست و دستیابی به راه حل هایی است که قبلا به ذهن خطور نمی کرده است.

۷. بررسی ساختاری کتاب

در این بخش به بررسی ساختاری کتاب در دو قالب ویژگی ها و ایرادات آن پرداخته می شود.

۱.۷ برخی ویژگی های قابل تحسین کتاب

- کتاب در قطع وزیری و جلد آن شومیز می باشد، که برای کتابهای دانشگاهی مناسب است.
- در طراحی جلد باید نکاتی را مد نظر داشت تا جذابیت بیشتری داشته باشد، ابتدا عنوان کتاب که روی جلد نوشته می شود به صورت خوانا و با فونتی زیبا نوشته شده باشد و سپس طرح روی جلد کتاب متناسب با موضوع کتاب باشد. در

- کتاب حاضر طرح روی جلد و رنگ آمیزی کتاب، همچنین رنگ پشت جلد مناسب انتخاب شده است.
- انتشارات دانشگاه تهران از جمله ناشران مشهور و معتبر در زمینه چاپ کتابهای تخصصی دانشگاهی است که همین موضوع یکی از ملاکهای اعتبار محسوب می‌شود.
- عنوان کتاب ساده و روان انتخاب شده است و یکی از کتابهای مفید برای گرایش تصمیم‌گیری و خط‌مشی‌گذاری عمومی از زیر مجموعه‌های مدیریت دولتی می‌باشد.
- عنوان کتاب، نویسنده و لوگوی انتشارات بر روی جلد و عطف کتاب به درستی و استاندارد آمده است.
- در صفحه اول عنوان و پشت صفحه عنوان، اطلاعات لازم استاندارد آمده است. به این ترتیب که صفحه عنوان، عنوان کامل اثر و اطلاعات مربوط به نویسنده و تاریخ نشر آمده است. در پشت صفحه شناسنامه کامل اثر، اطلاعات مربوط به ناشر، شمارگان، نوبت چاپ، قیمت و دیگر اطلاعات لازم آمده است.
- در پیشگفتار، نویسنده به نقش کلیدی تحلیل گران خط‌مشی در تدوین و اجرای خط‌مشی‌های عمومی می‌پردازد و در انتها فرآیند تحلیل را شرح می‌دهد.
- فهرست عناوین مناسب انتخاب شده است.
- ارائه هدف‌های هر فصل در ابتدای هر فصل از نکات مثبت نگارش کتاب است.
- در شروع هر فصل، مقدمه‌ای ارائه شده است که ضمن جهت‌دهی به ذهن خواننده، درک بهتری از مطالب به مخاطب می‌دهد.
- سادگی در نگارش از ویژگی‌های کتاب است که علاوه بر مفید بودن برای دانشجویان دکتری و کارشناسی ارشد گرایش خط‌مشی‌گذاری برای دیگر دانشجویان گرایش‌های مدیریت دولتی نیز می‌تواند مثرتر باشد.
- آشنا کردن مخاطب با نقش تحلیل گران خط‌مشی، تاریخچه تحلیل خط‌مشی و رویکردهای نظری و مدل‌های تحلیل خط‌مشی به خوبی صورت گرفته است.
- آشنا کردن مخاطب با مدل مفهومی تحلیل خط‌مشی به خوبی صورت گرفته است.

نقدی بر کتاب تحلیل خط مشی عمومی ... (هادی کریمی و داود کیاکجوری) ۴۰۷

- ارتباط سبک های تحلیل خط مشی و مدل های خط مشی گذاری عمومی از ویژگی های منحصر به فرد کتاب حاضر است که توسط نویسنده به خوبی تشریح شده است.
- وجود اصطلاحات کلیدی و پرسش هایی که در پایان هر فصل برای بحث و بررسی آورده شده است که به خواننده برای درک بهتر و تطبیق موضوعات کمک می کند.
- عنوان کتاب، نویسنده و انتشارات در پشت جلد به انگلیسی آمده است که مناسب می باشد.
- تعداد و کیفیت منابع کتاب بویژه منابع لاتین مناسب به نظر می رسد.
- در چاپ کتاب های فارسی زبان چند فونت رایج تر هستند و در اولویت قرار دارند. این فونت ها عبارتند از: فونت B mitra، فونت B lotus، فونت B nazanin و فونت B zar. اگر در متن کتاب های فارسی از کلمات لاتین استفاده شده است، بهتر است از فونت Times new roman استفاده شود. در کتاب مورد نقد فونت کتاب هم در نگارش فارسی و هم در نگارش مطالب انگلیسی مناسب می باشد.
- برای چاپ کتاب های فارسی زبان، اندازه قلم عموماً ۱۳ می باشد و برای چاپ متن های انگلیسی، اندازه قلم ۱۰/۵۰ می باشد. در این کتاب از قلم ۱۲ استفاده شده است که کمی متن را ریز کرده است.
- صفحه آرایشی نوشته های علمی عبارت است جمع آوری و مرتبط کردن تمامی اطلاعات و نوشته های یک متن علمی به صورتی که به بهترین و ساده ترین شکل اطلاعات را منتقل کند و زیبایی و رنگ بندی استفاده شده در آن باعث جذب خواننده شود. صفحه آرایشی خوب و مناسب با موضوع کتاب می تواند رغبت خواننده و مخاطب را افزایش دهد. در این کتاب با توجه به مورد استفاده آن که برای دانشجویان تحصیلات تکمیلی توصیه می شود، صفحه آرایشی خوب می باشد.
- تعداد خطوط یک صفحه ۲۸ خط می باشد که به نظر برای قطع وزیری مناسب نیست و ۲۶ خط توصیه می شود.
- غلط املائی، اشتباه تایپی، عدم رعایت فاصله خطوط و... در کتاب دیده نشد.

۲.۷ برخی ایرادات و نقایص کتاب

- یکی از موارد مهم در تحلیل خط مشی عدم قطعیت بودن آن در چارچوب تحلیل است و پاسخ به این سوال که چرا به عدم قطعیت در تحلیل خط مشی باید اهمیت داد (واکر و تیسن، ۱۳۹۵: ۴۱۱ و لطیفی، ۱۳۹۸: ۲۶۱) که در کتابهای مشابه به عنوان یک فصل جداگانه به آن پرداخته شده است ولی در این کتاب از آن غفلت شده است.
- یکی دیگر از موارد مهم دیگر برای ساخت در فرآیند تحلیل خط مشی عمومی، نحوه مدل‌سازی و ابزارها و الگوهای ساخت مدل برای تحلیل خط مشی است (واکر و تیسن، ۱۳۹۵: ۳۴۱ و لطیفی، ۱۳۹۸: ۲۱۸) که در این کتاب از این موضوع نیز غفلت شده است.
- در پیشگفتار بهتر بود نویسنده بسط بیشتری به ماهیت کتاب می‌داد و ویژگی کتاب را بیشتر معرفی می‌کرد.
- در ابتدای هر فصل به خوبی هدف و مقدمه آورده شده است، بهتر بود در مورد نتیجه‌گیری و خلاصه هر فصل نیز توازن رعایت می‌شد، توضیح اینکه در انتهای فصول اول، سوم و چهارم نتیجه‌گیری و خلاصه هر فصل آورده شده است ولی در چهار فصل دیگر از این موضوع غفلت شده است.
- ترجمه لغات کلیدی به انگلیسی در پایین همان صفحه آورده شده است ولی بهتر بود برای دسترسی بهتر مخاطب در پایان کتاب هم بصورت متمرکز آورده می‌شد.
- توازن منبع دهی رعایت نشده است. در برخی از موارد از شیوه APA استفاده شده است یعنی عنوان نویسنده، سال انتشار و صفحه مورد نظر که مناسب بود ولی در برخی موارد از این موضوع مهم نیز غفلت شده است و شماره صفحه منبع آورده نشده است.
- در برخی موارد از توضیح بعضی عناوین غفلت شده است، به عنوان نمونه در فصل چهارم، سبک‌های تحلیل خط مشی شش سبک (عقلایی، استدلالی، مشورت‌دهی، مشارکتی، فرآیندی و تعاملی) معرفی شده است ولی در قسمت بعد آن که توضیح و

نقدی بر کتاب تحلیل خط مشی عمومی... (هادی کرمی و داود کیاکجوری) ۴۰۹

تشریح هر سبک صورت گرفته است، سبک فرآیندی از قلم افتاده است، هر چند در فصل بعد این سبک توضیح داده شده است.

- تشخیص موقعیت های مسئله دار و اینکه چه چیزی به منزله تشخیص خوب از وضعیت ایجاد مشکل تلقی می شود (تیسن و واکر، ۱۳۹۶: ۱۴۳) از دیگر مباحث مورد تاکید در تحلیل خط مشی است که در این کتاب از آن غفلت شده است.

- برخی از منابع و آدرس های داده شده در کتاب در منابع پایان کتاب نیامده است مانند: Hudson

۸. روش شناسی تحقیق

در این پژوهش از روش تحلیل محتوا استفاده شده است. تحلیل محتوا عبارتست از: مجموعه فنون تحلیل ارتباط که برای توصیف محتوای پیام و روشهای منظم عینی به کار می روند (قائدی و گلشنی، ۱۳۹۵). در تعریفی دیگر آمده است: تحلیل محتوا نوعی تکنیک پژوهش است که برای توصیف عینی و منظم با هدف نهایی تفسیر داده ها به کار می رود (برلسون: نقل از رسولی، ۱۳۹۲: ۲۹). دو ویژگی عینی و منظم بودن که در هر دو تعریف تکرار شده است، از شرایط اساسی روش تحلیل محتوا محسوب می شود. به واسطه این دو ویژگی، این امکان فراهم می شود تا تحلیل محتوا قابلیت تکرارپذیری را پیدا کند؛ به این معنی که اگر پژوهشگر دیگری با همین روش داده های مدنظر را بررسی کند به نتیجه مشابه دست می یابد.

۹. نتیجه گیری

با توجه به منابع موجود در زمینه خط مشی گذاری عمومی، باید به این نکته توجه نماییم که در زمینه تحلیل خط مشی عمومی منابع چندانی در داخل کشور وجود ندارد. این کتاب در هفت فصل چکیده و عصاره ای از تحلیل خط مشی عمومی را به زبان ساده به خواننده منتقل می کند. این کتاب با ارائه مطالبی از تاریخچه خط مشی به پیدایش تحلیل خط مشی عمومی می پردازد و با استفاده از منابع متنوع و مرتبط خواننده را به درک بهتر موضوعات کمک می کند، که این خود از مزیت های اثر و ارزش و اعتبار بالای آن می باشد. علیرغم

وجود رشته تحلیل خط مشی عمومی در دانشگاه‌های معتبر دیگر کشورها متأسفانه هنوز در دانشگاه‌های داخلی این رشته ایجاد نشده است و تنها به گرایش تصمیم‌گیری و خط مشی‌گذاری عمومی اکتفا شده است، هرچند در همین گرایش نیز درسی با عنوان تحلیل خط مشی عمومی گنجانده نشده است. این کتاب می‌تواند منبعی مناسب برای تحقیق و مطالعه دانشجویان مدیریت دولتی در کارشناسی ارشد و دکتری باشد. امید است نقد حاضر در رفع کاستی‌ها و ارتقای این کتاب در چاپ‌های بعدی موثر باشد و شاهد تالیف کتب مشابه توسط دیگر اساتید حوزه خط مشی‌گذاری عمومی باشیم.

کتاب‌نامه

- اسمیت، کوین. کریستوفر، دابلو. (۱۳۹۲). درآمدی بر نظریه‌های خط مشی‌گذاری عمومی: تقابل نظری عقلانیت‌گراها و اثبات‌گراها. ترجمه دانایی فرد، حسن. تهران: انتشارات صفار.
- الوانی، سید مهدی. شریف زاده، فتاح. (۱۳۸۳). فرآیند خط مشی‌گذاری عمومی. تهران: انتشارات دانشگاه علامه طباطبایی.
- الوانی، سید مهدی. (۱۳۹۰). تصمیم‌گیری و تعیین خط مشی عمومی. تهران: انتشارات سمت.
- الوانی، سید مهدی. شلویری، میثاق. (۱۳۹۵). اجرای خط مشی عمومی: دیدگاه‌های نظری و راهکارهای عملی. تهران: انتشارات مرکز آموزش مدیریت دولتی.
- تیسن، ویل ای اچ. واکر، وارن ای. (۱۳۹۵). تحلیل خط مشی عمومی: پیشرفت‌های جدید. ترجمه دانایی فرد، حسن و احمدی، هانیه. تهران: انتشارات صفار.
- تیسن، ویل ای اچ. واکر، وارن ای. (۱۳۹۶). تحلیل خط مشی عمومی: پیشرفت‌های نوین. ترجمه حمیدزاده، علی و گل وردی، مهدی. قم: انتشارات دانشگاه حضرت معصومه (س).
- راسل، شفرتیز. (۱۳۹۴). مبانی مدیریت دولتی (۲ و ۱). ترجمه معمارزاده طهران، غلامرضا. تهران: انتشارات اندیشه‌های گوهربار.
- رسولی، مهستی؛ امیرآشنایی، زهرا. (۱۳۹۲). تحلیل محترا با رویکرد کتب درسی. تهران: جامعه شناسان. چاپ دوم.
- رضی، احمد. (۱۳۹۱). شاخص‌های ارزیابی و نقد کتاب‌های درسی دانشگاهی. سخن سمت. شماره ۲۱ صفحات ۳۰-۲۱.
- قائدی، محمدرضا؛ گلشنی، علیرضا. (۱۳۹۵). روش تحلیل محتوا، از کمی‌گرایی تا کیفی‌گرایی. روشها و مدل‌های روان‌شناختی. سال هفتم. ش ۲۳: ۸۲-۵۷.

نقدی بر کتاب تحلیل خط مشی عمومی ... (هادی کرمی و داود کیاکجوری) ۴۱۱

لطیفی، حسام. (۱۳۹۸). مروری بر تحلیل خط‌مشی به بیان ساده. تهران. انتشارات عصر قلم.
منوریان، عباس. (۱۳۹۶). تحلیل خط مشی عمومی: مفاهیم، رویکردها، مدل‌ها و فرآیندها. تهران.
انتشارات دانشگاه تهران.
هاولت، مایکل. راش، ام. پرل، آنتونی. (۱۳۹۴). مطالعه خط مشی عمومی. ترجمه منوریان، عباس.
تهران. انتشارات مهربان نشر.

Hill, M & Hupe, P. (2014). *Implementing Public Policy*. California. Sage.

Huose, p.w. Shull, R. (2011). *The Art of Public Policy Analysis*. New Berry Park. Sage
Library of Social Sciences.

Thissen Will A.H. Walter Warren E. (2017). *Public Policy Analysis: New Improvements*.
Springer.